

TALAS SAVAŞI

1. Araplarla Türklerin arasındaki düşmanlığın azalması
2. Çin'in batıya doğru ilerleyişinin bin yıl sürecek ölçüde durdurulması

Türklerin Müslümanlıkla ilk tanışmaları Hazar Türkleri ile oldu. Daha sonra ise kölelik ve paralı askerlik yoluyla oldu (674). (Bu konuda ayrıntılı bilgi kitabın Türklerde Müslümanlık bölümünde verilecektir.) Hz. Ömer döneminden itibaren Araplarla Hazar Türkleri birbirleriyle ciddi savaşlar yaptılar. Savaşların sonunda Araplar, Hazarların ülkesini ele geçiremediler. Bu savaşlarda Arapların gösterdikleri sert davranışlar, Hazarları Müslümanlıktan soğuttu. Hazarların yöneticileri Museviliği seçti.

Doğu Türkleri ile Müslümanlar arasındaki mücadele de karşılıklı çatışmalarla devam etti. Bu mücadeleler sırasında da Arap savaşçıların sivillere karşı bile çok acımasız davranmaları aralarının açılmasına neden oldu. Nitekim 715 yılından itibaren Fergana, Semerkant ve Baktriane kırılları Araplara karşı koyabilmek için sık sık Çin'den yardım istediler.

Bu sıralarda Göktürk Devleti yıkıldı. II. Göktürk Devleti'ni yıkan (744) Uygurlar, onların yerini dolduramadılar. Çin, tekrar ilerlemeye başladı. Arapların saldırılarından çekinen kırıllıkların Çin'den sürekli yardım istemeleri de Çin ilerleyişini hızlandırıyordu. Sanki Türkler için karanlık dönem yeniden başlıyordu. Tam bu sırada pek tahmin edilemeyen bir olay oldu. Taşkent(Keş)'teki Türk hükümdar, Çinli komutan Kao Siyen Çe (ya da Gao Hsien-çı) tarafından öldürüldü. Bütün mallarına el konuldu. Şehir yağma edildi. Çinli komutan hükümdara söz verdiği halde, onu komplo ile ve onursuzca öldürtmüştü. Bu olaydan sonra kaçan hükümdarın oğlu, Karluk Türklerinden ve Araplardan yardım istedi.

Bu gelişmeden bir yıl önce, İslam İmparatorluğu'nda Emeviler yıkılarak (750), yerlerine Abbasi sülâlesi gelmişti. Bu durumun gerçekleşmesinde, Horasanlı Türk olduğu söylenen Ebu Müslim'in (kendisini o bölgedeki milletlerin hepsi, kendi ulusundan biri olarak görüyordu. Bunun nedeni belki de bölge halkının Emevilerle karşı duydukları nefretti.) çok önemli bir rolü oldu. Ebu Müslim kendisinden yardım istenince, Arap liderleri gibi düşünmedi ve komutanı Ziya bin Salih'i gönderdi. Karluk Türkleri(Karahanlılar Devleti'ni kuran ana boydur) ise zaten Çinlilere düşmandı. Onlar da olumlu cevap verdiler. Böylece 751'de birleşen kuvvetler, Talas nehri kıyılarında Çin ordusunu ezdiler.

Bu dönemde Çin'de Hsien-Dzung iktidardaydı. Bu kişi edebiyat ve güzel sanatlar bakımından parlak bir hükümdarlık yaptı. Ancak bu davranışı ülkesinde karışıklık yarattı.(Bu durum Osmanlı İmparatorluğundaki Lâle Devri ve sonundaki Patrona Halil isyanı ile benzeşmektedir.) Talas savaşından iki ay önce, doğu sınırındaki sorunlar yüzünden çıkan iç kargaşada, Çin 60.000 askerini kaybetmişti. Talas savaşında da ağır bir yenilgi almaları üzerine, An-lu-şan (Ngan-lu-şan) adlı bir Çinli iç isyan çıkardı. Bu olay Çin'de 8 yıl süren bir iç savaş başlattı. İsyancılarla baş edemeyen Çin, Uygur Hakani Bügü Kağandan yardım istedi. O da yardım etti. Çin'in I.başkenti Çang-an ve II.başkenti Lo-Yang şehirlerini isyancıardan kurtardı (758). Bu şehirlerde 5-6 yıl oturdu. Sonra yüklü hediyelerle Ötüken'e geri döndü. Bu tarihten sonra Çinliler bin yıl boyunca bir daha batıya doğru ilerlemedi.

Birçok Türk boyu gibi, Göktürkler de yüzlerini daha önce batıya çevirmişlerdi. Ama, şans eseri aynı dönemde, Müslümanlığın getirdiği heyecanla Araplar, doğuya doğru ilerliyorlardı. Bu nedenle Türkler, Kültigin gibi bir liderin önderliğinde bile Arap direnişini kıramadılar ve batıya doğru fazla ilerleyemediler. Böylece iki millet birbirine rakip olmuştu. İşte Talas savaşı, önce rekabeti giderdi. Sonra Türklerle, Arapların birbirlerine karşı kinlerini azalttı.

Bu savaş, Türklerin geleceği üzerinde çok etkili oldu. Orta Asya'nın Çin egemenliğine girmesi ihtimali ortadan kalktı. Çünkü, gerek Mani dini, gerekse Budizm Çin'de hızla yayılmaktaydı. Bu iki din de sakinliği ve yumuşak huyluluğu öğütlemekteydi. Belki de bu anlayışlarının etkisiyle kabuklarına çekildiler. Bin yıl boyunca bir daha ilerlemediler. Çin, eski sülâleleri olan Han'lar döneminin (M.Ö.206-M.S.220) sınırlarına ancak 1770'lerde ulaşabildi.

Göktürklerin yıkılmasından sonra bölge halkındaki iç dinamikler yok olmamıştı. Talas Savaşından sonra Türkler, yüzlerini tekrar batıya doğru çevirdiler. Türk boyları içerisinde sadece

Yazıların bütün hakları *İsmail Hakkı Küpçü* ye aittir

www.ihkupu.com

Uygurlar batıya yönelmediler. Onlar genelde Çin ile ilgilendiler. Diğer Türk boyları Çin üzerine artık ciddiyetle gitmediler. XII ve XIII. yüzyıllardan itibaren de Timur'un yarım kalan seferi hariç(1405), Çin yolu Türklere tamamen kapandı. Türklerin yönlerini Batıya çevirerek, zamanla Ötüken Vadisini terk etmelerinden sonra, bu bölgeye Moğollar yerleşmeye başladılar. (Bu yer değiştirmenin Moğollar üzerindeki etkileri konusunda kitabın Moğol Hanı Ögeday'ın Ölümü bölümünde bilgi verilecektir.) Batıya doğru sürekli ilerleyen Türkler, gittikleri bölgelerin tarihinin değişmesinde etkili oldular. Yeni gittikleri yerlerde dönemlerinin en güzel mimari ve sanat eserlerini meydana getirdiler. Bu konularda kitabın ilerleyen bölümlerinde özet bilgiler verilecektir.